

Ministerin kuuleminen perjantaina 28.10 klo 8.30

TAE 2023/pääluokka 32

Kysymykset elinkeinoministeri Mika Lintilälle

1. Viennin ja yritysten kansainvälistymisen edistäminen

Miten yrityksille kansainvälistymispalveluja tarjoavien valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden työnjako ja yhteistyö toimii neuvonnasta rahoitukseen? Miten arvioisi toiminnan vaikuttavuutta sekä kipupisteitä ja kehittämishaasteita?

Esitetyn arvion mukaan Suomen vienti on liikaa suurten yritysten varassa. Miten tilannetta on pyritty parantamaan ja mitä lisätoimia tilanne mahdollisesti vaatisi? Ajankohtaiskatsaus pk-yritysten viennistä ja sen kipupisteistä ja kehittämishaasteista. PK-yritysten vienti kansainvälisesti tarkastellen?

Vastaus IYR:

Valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden yhteistyöstä:

Yritysten vientiä ja kansainvälistymistä edistävä Team Finland –verkosto kokoaa yhteen yrityksille suunnatut valtiorahoitteiset kansainvälistymispalvelut ja tarjoaa yrityksille sujuvan palvelupolun kotimaan alueilta maailmalle. Verkoston ydintoimijat (Business Finland, Finnvera, ELY-keskukset, ulkoministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö) tekevät tiivistä yhteistyötä alueellisten ja yksityisten yrityspalvelutarjoajien kanssa yritysten saumattoman palvelun takaamiseksi.

Team Finland -verkoston toimintaa on kehitetty hallitusohjelman viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelmassa. Yhtenä toimenpiteenä on kehitetty **Team Finland –palvelupolku**. Se on selkeyttänyt Team Finland –verkoston ydintoimijoiden ja alueellisten kumppaneiden rooleja yrityspalveluverkostossa ja yritysten kansainvälistymisen polulla. ELY-keskukset ja alueelliset kehitysyhtiöt keskittyvät enemmän vientiä aloittelevien ja kansainvälistymisen alkuvaiheessa olevien pk-yritysten valmiuksien kehittämiseen, kun taas esimerkiksi Business Finlandin avainasiakkaita ovat kansainvälistymisestä kasvua tavoittelevat yritykset.

Toukokuussa 2022 valmistuneen **Team Finland –arvioinnin mukaan verkoston palvelulupausta ja palveluiden kokonaisuutta tulee kuitenkin edelleen selkeyttää**. Alueellisten toimijoiden lisäksi **yksityiset kansainvälistymispalvelut** tulee linkittää tehokkaammin osaksi Team Finland -verkoston palvelutarjoamaa. Lisäksi Team Finland -verkoston **vaikuttavuuden arvioinnin tietoperustaa tulee edelleen vahvistaa**. Näihin haasteisiin on pureuduttu käynnissä olevassa Team Finland –strategian päivityksessä, jossa **tehdään selkeämpiä strategisia valintoja ja priorisointeja** vienninedistämisen ja yritysten kansainvälistymisen tehokkaammaksi edistämiseksi.

Pk-yritysten viennin kehittämisestä:

Viennin pohjan laajentaminen on keskeisimpiä vienninedistämisen kipukohtia. Sata suurinta vientiyritystä vastaa kahdesta kolmasosasta viennistä, ja skaalautuvasti kasvavien yritysten määrä on Suomessa Pohjoismaiden alhaisin. Suomalaisten pk-yritysten vienti kansainvälisesti tarkastellen on hieman heikompaa kuin kilpailijoiden. Vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla harjoittavia pk-yrityksiä on

esimerkiksi tuoreimman pk-yritysbarometrin (9/2022) vastaajista 20 prosenttia, mikä pk-yritysten kokonaismäärään suhteutettuna tarkoittaa noin 59 000 yritystä. Määrä on noussut merkittävästi viime vuosien aikana, joskin kasvu on tasaantunut ja yleisesti pk-yritysten näkymät ovat kuluvana vuonna vielä heikentyneet muun muassa Venäjän hyökkäyssodan ja siitä aiheutuneiden energiakriisin ja inflaation vuoksi. Erityisenä huolenaiheena viennin kasvattamisen kannalta on se, että merkittävää kansainvälistä kasvua tavoittelevien keskisuurten yritysten joukko on Suomessa varsin kapea. Keskisuurten yritysten kasvun tukemiseen tehokkaimpia työkaluja etsitään **keskisuurten yritysten strategiassa**, joka valmistuu vuoden 2022 loppuun mennessä.

Pk-yritysten kehittymistä, kasvua ja kansainvälistymistä TEM:n hallinnonala tukee muun muassa näillä keinoilla:

Finnveran tehtävä on täydentää rahoitusmarkkinoita sekä vauhdittaa kasvua ja vientiä. Finnvera keskittyy strategiansa mukaisesti aloittavan yritystoiminnan, kasvun, kansainvälistymisen, investointien ja viennin mahdollistamiseen vastuullisuudesta ja ilmastonmuutoksen vastaisista toiminnoista huolehtien.

Finnveran kotimaan rahoituskysynnän arvioidaan jatkuvan vuoden 2022 jälkipuoliskolla rauhallisena ja kysynnän odotetaan siirtyvän käyttöpääomarahoitukseen lisäksi pk-yritysten investointeihin. Finnvera arvioi suuryritysten investointien vauhdittavan myös pk-sektorin investointisuunnitelmien käynnistymistä ja toteuttamista loppuvuonna. **Lisäksi pankeilla on aiempaa enemmän käytössään Euroopan investointi-pankkiryhmän myöntämiä takausohjelmia**, mikä voi osaltaan pienentää Finnveran rahoituskysyntää. **Eduskunnassa on parhaillaan käsittelyssä suoria vientiluottoja koskeva hallituksen esitys, jonka tarkoituksena on edistää erityisesti pk-yritysten vientiä ja pienempiä vientikauppoja.** Finnvera on lisäksi rakentamassa ja pilotoimassa EPC-toimintamallia (Engineering, Procurement and Construction), jotta suomalaisilla viejillä olisi samat mahdollisuudet osallistua isoihin hankkeisiin kehittyvillä markkinoilla kuin esim. Ruotsin ja Tanskan sekä Iso-Britannian yrityksillä on omien takuulaitostensa tukemana. Laajemmassa mittakaavassa EPC-malli vaatii suomalaisen intressin uudelleen määrittelyä sekä lainsäädäntömuutosta. UM:n ja TEM:n johdolla Team Finland -verkoston tavoitteena on parantaa suomalaisten pk-yritysten mahdollisuuksia osallistua myös EU-hankkeisiin sekä hyödyntää kansainvälistä rahoitusta.

Business Finlandin yhtenä ydintehtäväalueena on viennin ja yritysten kansainvälisen kasvun edistäminen, ja sen pääasiakasryhmä ovat kasvavat ja kansainvälistyvät yritykset. Merkittävä osa Business Finlandin toiminnasta toteutetaan ohjelmatoimintana yritysten kasvu- ja vientipotentiaalin ja kansainvälistymisen kannalta keskeisissä teemoissa. Ohjelmatoiminta kattaa yritysten neuvonta- ja sparrauspalvelut, verkottamisen sekä rahoituspalvelut. Ohjelmatoiminnassa on muun muassa aktivoitu eri kokoisten yritysten yhteistarjoamia vastaamaan paremmin globaaleihin asiakastarpeisiin. Hallituksen esittämien toimintamenolisäysten ansiosta Business Finlandin vienninedistäminen ja erityisesti ulkomaanverkosto on kuluvalle vaalikaudella vahvistunut ja vahvistuu edelleen vuonna 2023, samoin osaajien saatavuutta tukevien Talent-toimintojen ja Talent Explorer –rahoituksen resurssit.

Talousarvioesityksessä vuodelle 2023 Business Finlandin toimintamenoihin (momentti 32.01.05) osoitetaan määrärahaa yhteensä noin 103,6 miljoonaa euroa. Business Finlandin toimintameno määrärahat kohdistuvat viennin ja kansainvälistymisen edistämiseen, Talent/Work in Finland –toimenpiteisiin, ulkomaisten investointien edistämiseen, Suomeen suuntautuvan matkailun edistämiseen sekä rahoitustoiminnan ja muihin hallintokuluihin.

Pk-yritysten viennin kasvattamista tuetaan myös **ELY-keskusten rahoituksella**. Se on pääosin EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelman (EAKR; Uudistuva ja osaava Suomi 2021-2027) mukaista rahoitusta, josta lähes 70 % kohdentuu Itä- ja Pohjois-Suomeen. EAKR-rahoituksen keskeisiä painopisteitä ovat pk-yritysten kasvun, kansainvälistymisen ja uudistumisen tukeminen sekä erityisesti vähähiilisyyden ja

digitalisaation edistäminen. Vuonna 2023 ohjelmaan sisällytetään myös oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF), josta tuetaan vähähiilisen siirtymän edistämiseksi erityisesti uuden liiketoiminnan luomiseen ja pk-yritysten uudistumiseen liittyviä hankkeita. Vuoden 2023 mukaisesta alueille jaettavasta EAKR- ja JTF-rahoituksesta (momentti 32.30.64) arvioidaan kohdentuvan ELY-keskusten myöntämiin avustuksiin pk-yrityksille kehittämis- ja investointihankkeisiin noin 170 milj. euroa.

2. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan tukeminen

Tavoitteena on nostaa t&k-menojen osuus neljään prosenttiin bkt:sta vuoteen 2030 mennessä. Miltä tavoitteen saavuttaminen näyttää ja mitä lisätoimia mahdollisesti tarvittaisiin?

Suomessa t&k-intensiteetti oli korkeimmillaan 3,7 prosenttia vuosina 2009–2010. Tämän jälkeen niin t&k-menojen kuin t&k-intensiteetin kehitys on ollut hyvin kaksijakoista vuoden 2016 näyttäytyessä taitekohtana. Ensin vuosina 2011–2016 t&k-menot laskivat 2,72 prosenttiin (–1,24 mrd. €). Vuodesta 2016 yhtäjaksoisesti vuoteen 2021 asti menot ovat puolestaan kasvaneet selvästi (+1,57 mrd. €), keskimäärin yli 4,5 prosenttia vuodessa. Määrällisesti viime vuonna oltiin korkeimmalla tasolla koskaan, lähes 7,5 miljardissa eurossa. Samalla t&k-intensiteetti nousi 2,98 prosenttiin.

T&k-menojen kasvu oli poikkeuksellisen voimakasta vuonna 2021: +8,1 prosenttia edellisestä vuodesta ja toiseksi nopeinta tällä vuosituhanella. Yritysten menot kasvoivat peräti 11 prosenttia (+510 milj. €). Mittava menojen nousu tulikin valtaosaksi yrityksistä. Korkeakoulu- ja julkisen sektorin yhteenlasketun kasvun (+50 milj. €) osuus t&k-investointien kokonaiskasvusta jäi yhdeksään prosenttiin.

Tilastokeskus antoi 27.10.2022 myös ennakkoarvion kuluvaan vuoden t&k-menoista (7,9 mrd. €) ja -intensiteetistä (2,93 %). Arvioon on aihetta suhtautua varauksin. Intensiteetin kääntyminen laskuun ensimmäisen kerran sitten vuoden 2016 selittyy valtaosaksi korkealla inflaatioasteella: vaikka t&k-menot kasvanevat suotuisasti (+5,4 %), nousee bkt käyvin hinnoin VM:n arvion mukaan vieläkin enemmän (+6,9 %). Viime viiden vuoden tapaan t&k-menot kasvavat selkeästi yrityssektorin vetäminä.

4 prosentin intensiteettitavoitteen saavuttaminen vuoteen 2030 mennessä edellyttää vuoden 2021 t&k-menojen lähes 1,9-kertaistamista. Tämä tarkoittaisi menojen lisäämistä yli 730 miljoonalla eurolla vuosittain. Yritysten t&k-menojen näkökulmasta tavoite vaatii vähintään 6,9 prosentin vuotuisia lisäyksiä. Vauhti on vaativa, sillä tätä nopeammin menot ovat kasvaneet parin viime vuosikymmenen aikana vain kolmasti (v. 2007, 2008, 2021). Kannusteiden tarve t&k-menojen kasvun tukemiseksi on ilmeinen.

Valtion t&k-rahoituksen – jonka tulisi kattaa noin 30 prosenttia t&k-menojen kokonaisrahoituksesta – osalta tavoitteena on saavuttaa 1,2 prosenttia BKT:sta vuoteen 2030 mennessä. Vuonna 2021 valtion t&k-rahoituksen intensiteetti oli 0,89 prosenttia ja vuonna 2022 sen ennakoidaan olevan 0,93 prosenttia. Vuoden 2023 talousarvioesityksen perusteella intensiteetin arvioidaan laskevan noin 0,85 prosentin tasolle.

Vuonna 2023 valtion t&k-rahoitus laskee arviolta noin 110 miljoonaa euroa vuoden 2022 tasoon nähden. Suurin vähennys on Business Finlandin rahoituksessa (184 milj.). Lasku johtuu RRF-rahoituksen sekä muiden hallitusohjelman määräaikaisten rahoitusten päättymisestä, joita kehysriihessä päätetyt lisäykset (60 milj. euroa veturiyrityksille ja 63 milj. pysyvä t&k-rahoituksen tasokorotus) eivät täysin kata. Kasvua on korkeakoulujen rahoituksessa (56 milj.), Suomen Akatemian rahoituksessa (40 milj.) sekä yliopistollisten sairaaloiden rahoituksessa (10 milj.). Tutkimuslaitosten rahoitus laskee arviolta noin 7 miljoonaa euroa.

Valtion t&k-rahoituksen 1,2 prosentin BKT-osuuden saavuttaminen edellyttää noin 1,8 miljardin euron lisäystä vuoden 2023 tasoon. Tasaisena kasvuna tämä tarkoittaisi noin 260 milj. euron vuosittaisia tasokorotuksia vuosina 2024-2030.

Valmisteilla olevat t&k-rahoituslaki sekä pysyvä t&k-yhdistelmäverovähennys ovat välineitä, joilla t&k-toimintaa pyritään lisäämään pitkäjänteisesti ja samalla parantamaan valtion t&k-rahoituksen kehityksen ennakoitavuutta. Monivuotinen t&k-rahoitussuunnitelma täydentää rahoituslakia ja siinä on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota yksityisen t&k-rahoituksen vipuvaikutukseen, eli siihen, että valtion t&k-rahoitus kohdennetaan yksityisiä t&k-investointeja kannustaen.

Alue- ja rakennepolitiikka ja TKI-rahoitus

Kansallista TKI-rahoitusta täydentävät alueilla EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahoitusinstrumentit. EU:n alue- ja rakennepolitiikan uudella seitsenvuotisella ohjelmakaudella Suomen tavoitteena on tutkimus- ja innovointivalmiuksien ja kehittyneiden teknologioiden käyttöönoton parantaminen. Tavoitteena on TKI-intensiteetin kasvattaminen ja elinkeinoelämälähtöisen innovaatiotoiminnan edistäminen ilmasto- ja kestävä kehityksen tavoitteet huomioiden. Ohjaavina keikkoina toimivat kansallinen TKI-tiekartta sekä maakuntaohjelmat, joissa määritellään maakunnan lähestymistapa älykkääseen erikoistumiseen sekä painopisteet, joihin kehittämispanostukset suunnataan. Älykkäällä erikoistumisella on keskeinen rooli alueellisen innovaatiokapasiteetin ja -kumppanuuksien kehittämisessä sekä muutosprosessien arvioinnissa ja seurannassa. Ennakointityön vahvistaminen liittyy tähän oleellisesti. Alueellinen ja kansallinen innovaatiotoiminta tukevat toisiaan. Innovaatio- ja oppimisympäristöjen tulee pystyä palvelemaan myös esim. maaseudulla olevia mahdollisuuksia ja tarpeita. Valtion ja kaupunkien väliset innovaatioekosysteemisopimukset ovat osa kokonaisuutta.

Miten arvioisi julkisen t&k&i-rahoituksen vaikuttavuutta ja sen kehittämishaasteita?

T&k-tuki on ainoa yritystuki, jolla on selkeä taloustieteellinen perustelu. Julkisella t&k-rahoituksella on positiivinen vaikutus yritysten t&k-menoihin, työntekijämäärän sekä aineettomien oikeuksien tunnistamiseen ja suojaamiseen ja muuhun innovaatiotuotantoon. Julkinen t&k-rahoitus vauhdittaa yritysten tuotteiden ja palveluiden uudistamista, lisää yritysten t&k-investointeja, vähentää t&k-toiminnan epävarmuuksiin liittyviä yksityisiä riskejä sekä edistää julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyöverkostojen rakentamista. Ulkoisvaikutukset ovat keskeisin peruste julkiselle t&k-rahoitukselle: yritysten t&k-toiminnan hyödyt leviävät laajemmin talouteen, kun uusi tieto siirtyy muiden käytettäväksi.

Suomessa t&k-toiminta on keskittynyt suhteellisen kapealle yritysjoukolle. Suuryrityksistä lähes puolet tekee t&k-toimintaa, mutta yli 10 henkilön pk-yrityksistä vain 11 prosenttia. Myös toimialoittain keskittyminen on selkeä: kolme toimialaa vastaa 60 prosentista yritysten t&k-menoista: elektroniikka, tietokoneet ja sähkölaitteet; informaatio ja viestintä; muut koneet ja laitteet. Julkisen t&k-rahoituksen tavoitteena on lisätä t&k-toimintaa harjoittavien yritysten määrää eri toimialoilla sekä t&k-menojen volyymia, laatua ja vaikuttavuutta. Valmisteilla oleva t&k-verokannustin tukee myös osaltaan pk-yritysten kannustamista t&k-toimintaan.

Viime vuosina valtion t&k-rahoituksen kasvu on ollut määräraikaisten lisäysten varassa, minkä vuoksi rahoituksen tason kehitys ei ole ollut kovin ennustettavaa. Valmisteilla olevalla t&k-rahoituslailla ja myöhemmin valmisteltavalla monivuotisella rahoitussuunnitelmalla ennustettavuutta on tarkoitus parantaa ja siten parantaa toimintaympäristön kannustavuutta t&k-investoinneille.

OECD:n teettämässä Suomen innovaatiojärjestelmän arvioinnissa, samoin kuin Business Finlandin ja Suomen Akatemian viimeisimmissä arvioinneissa on tunnistettu kuilu akateemisen tutkimuksen ja yritysten t&k-toiminnan rahoittamisen välillä, mikä on johtanut yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistyön vähenemiseen. Business Finlandin aiempien vuosien rahoitusleikkaukset ovat kohdistuneet suurelta osin soveltavan tutkimuksen rahoittamiseen. Samaan aikaan myös tutkimuslaitosten t&k-rahoitus on laskenut. Tämä kehitys näkyy yhteistyön vähenemisenä, mikä heikentää tutkimuksessa syntyneen osaamisen hyödyntämistä yrityksissä ja laajemmin yhteiskunnassa.

Innovaatiojärjestelmän tasapainoinen kehittäminen siten, että perustutkimus, soveltava tutkimus ja kehittämistoiminta ovat tasapainossa, edellyttää työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla Business Finlandin ja tutkimuslaitosten resursoinnin vahvistamista. Näin samalla huolehditaan tutkimuspanostusten vaikuttavuudesta ja laadukkaan tutkimuksen tuottaman osaamisen siirtymisestä laajasti elinkeinoelämän ja yhteiskunnan hyödynnettäväksi.

Alue- ja rakennepolitiikka ja TKI-rahoitus

Innovaatiotoimien parempaan vaikuttavuuteen pyritään kehittämällä alueellisten ja kansallisten toimien yhteensovittamista, myös mm. Business Finlandin sekä maaseutuohjelman toimenpiteiden osalta. Alueille luodaan edellytyksiä kytkeytyä osaksi kansallisia ja kansainvälisiä arvoverkkoja. Keskeisenä kanavana ovat älykkään erikoistumisen verkostot EU:n sisämarkkinoilla, ml. Itämeren alueella.

Miten julkisella rahoituksella on kyetty luomaan edellytyksiä elinkeinorakenteen uudistamiselle ja uusille kasvun kärjille?

Suomessa t&k-toiminta on kasvanut 2010-luvulla erityisesti pk-yrityksissä ja palvelualoilla ja siten luonut pohjaa elinkeinorakenteen monipuolistamiselle ja liiketoiminnan kasvulle. Yritysten t&k-menojen lasku 2010 luvun alkupuoliskolla tapahtui lähinnä suurissa, yli 500 henkilön, yrityksissä sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa. Vuodesta 2016 vuoteen 2020 pk-yritysten t&k-menot kasvoivat 58 prosenttia (422 milj. käyvin hinnoin). Suuryritysten menot kasvoivat samana aikana 12 prosenttia (320 milj.). Toimialoitain tarkasteltuna kasvu on ollut voimakkainta palvelualoilla (37%), erityisesti informaatio- ja viestintäaloilla (44%). Business Finlandin vuonna 2020 aloittamien veturiyrityskampanjoiden tavoitteena on kannustaa myös suuret yritykset kasvattamaan t&k-toimintaansa Suomessa.

Yliopistokaupunkien innovaatiotoimintaa vahvistavilla ekosysteemisopimuksilla valtio ja kaupungit ovat sopineet yhteisistä, uudistumista vauhdittavista kasvun kärjistä alueilla. Sopimusten kautta on luotu vahva ja kokonaisvaltainen pohja kansallisen innovaatiopolitiikan ja alueellisen innovaatiotoiminnan kohtaamiselle, jonka tuloksena näiden politiikkatoimenpiteiden keskinäinen täydentävyys paranee. Lisätoimena tähän kokonaisuuteen tarvittaisiin joustavaa kansallista kehittämisrahoitusta, jolla nopealiikkeisesti voitaisiin entisestään lisätä tki-toimijoiden (yritykset, korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja kaupungit) mahdollisuuksia yhteiskehittämiseen.

Alue- ja rakennepolitiikka ja TKI-rahoitus

EU:n alue- ja rakennepolitiikan puitteissa viimeisimmän seitsenvuotisen ohjelman toimenpiteillä oli lokakuuhun 2022 mennessä käynnistynyt 2 871 hanketta, joille oli varattu n. 921 milj. euroa julkista rahoitusta. Varatusta rahoituksesta 51% kohdistui Tutkimus-, osaamis- ja innovaatiokeskittymien kehittämiseen alueellisten vahvuuksien pohjalta, 29% Uusiutuvan energian ja energiatehokkaiden ratkaisujen kehittämiseen ja 20% Yritysten innovaatiotoiminnan vahvistamiseen.

Ohjelman puitteissa oli lokakuuhun 2022 mennessä luotu 1 040 uutta TKI-työpaikkaa; 4 569 yritystä oli käynnistänyt TKI-toiminnan tai -yhteistyön yliopistojen, korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten kanssa; 23 794 yritystä oli osallistunut tutkimus- ja kehittämisinstituutioiden vetämiin hankkeisiin; 1 028 yritystä oli kehittänyt markkinoille uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen ja 1 391 yritystä oli kehittänyt itselleen uuden tai merkittävästi parannetun tuotteen. Lisäksi uusia innovaatioalustoja syntyi 1 444 kpl ja innovaatioalustoissa kehitettyjä ja pilotoituja tuotteita tai palveluita 4 411 kpl.

Hankerahoitus on kohdistunut maakuntien kärkialoihin, hankkeisiin, jotka ovat keskittyneet maakuntien älykkään erikoistumisen strategioiden tukemiseen. Esimerkiksi Itä-Suomessa on rahoitettu mm. järvi- ja luontomatkailun kehittämisedellytyksiä sekä kaupunkikeskustojen kestävä kehittämistä tukemalla digitaalisuuden hyödyntämistä julkisen liikenteen ja pyöräilyn edistämiseksi, kun Pohjois-Suomessa yritysrahoitus kohdentui mm. ICT-alalle uusien digitaalisten ratkaisujen kehittämiseen sekä automaation ja robotiikan edistämiseen teollisuustuotannossa.

Ohjelman TKI-toiminnan rahoituksen avulla on saatu juurrutettua alueellisia TKI-keskittymiä ja innovaatioekosysteemejä koskevaa alueellista innovaatiopolitiikkaa. Alue- ja rakennepolitiikan rahoitus on lisännyt ja suunnannut TKI-toimintaa erityisesti niissä maakunnissa, joissa yritysten TKI-intensiteetti on alhainen.

Jatkossa on tärkeää, että niukat resurssit hyödynnetään entistä tehokkaammin tulokselliseen ja vaikuttavaan hanketoimintaan. Yksi mahdollistava edellytys on hallintoprosessien kehittäminen sujuvammiksi ja kevyemmiksi. Vahvuuksiamme ovat entistä sujuvampi sähköinen asiointi, käyttöön otetut yksinkertaistetut kustannusmallit ja maksatusten nopeutuminen. Toimijoita kannustetaan hyödyntämään strategisesti innovatiivisia julkisia hankintoja huomioiden laatu-, elinkaari-, ympäristö- ja sosiaaliset kriteerit.

Kuinka paljon yritykset ovat viime vuosina kehittäneet uusia tuotteita ja palveluita markkinoille?

Tilastokeskuksen innovaatiotoimintaa koskevan kyselyn mukaan Suomessa lähes 70 prosenttia yli 10 henkilön yrityksistä harjoitti innovaatiotoimintaa vuosina 2018-2020. Osuus on kasvanut vuosia 2016-2018 koskeneeseen kyselyyn verrattuna noin 7 prosenttiyksikköä ja erityisesti 10-49 henkilön yritykset ovat lisänneet innovaatiotoimintaa.

Yrityksiä, jotka toivat markkinoille uusia innovaatioita, oli 2018-2020 noin 24 prosenttia yrityksistä. Suurista (yli 250 henkilöä) yrityksistä puolet ilmoitti tuoneensa markkinoille uusia innovaatioita, keskiuurista (50-249 hlöä) vajaa kolmannes ja pienistä (10-49 hlöä) yrityksistä noin viidesosa. Yleisimmin markkinoille uusia innovaatioita toivat suuret yritykset teollisuudessa (65%).

Verrattuna Pohjoismaihin ja muutamiin Euroopan johtaviin innovaatiomaihin verrattuna, suomalaiset yritykset ovat kärkijoukossa, kun tarkastellaan yritykselle tai markkinoille uusien innovaatioiden tuottamaa liikevaihtoa tai työllisyyttä innovaatiotoimintaa harjoittavissa yrityksissä ja osaamisintensiivisillä toimialoilla.

Miten Suomi pärjää julkisen t&k&i-rahoituksen määrässä ja vaikuttavuudessa kansainvälisesti ja esim. verrokkimaihin verrattuna?

Euroopan t&k-intensiivisimpiä maita ovat Ruotsi (t&k-menot/BKT 3,53% vuonna 2020), Belgia (3,48%), Saksa (3,14%), Itävalta (3,20%), Tanska (2,96%), Suomi (2,91%), Hollanti (2,29%) ja Norja (2,28%). Tässä joukossa Suomi sijoittuu sijalle 6 vertailtaessa valtion suoran t&k-rahoituksen määrää suhteessa bruttokansantuotteeseen (v.2019). Ykkössijaa pitää Norja (noin 1,0 % BKT). Suomea vähemmän suoraa rahoitusta t&k-toimintaan panostavat Hollanti ja Belgia. Näissä maissa puolestaan valtion epäsuora rahoitus t&k-verokannustimien kautta on merkittävää.

European Innovation Scoreboard tuottaa vertailevaa analyysiä Euroopan maiden innovaatiotoiminnasta. Vuoden 2022 vertailun mukaan Suomi on noussut sijalta neljä sijalle kaksi. Viiden johtavan maan joukossa on Ruotsi (1.), Tanska (3.), Hollanti (4.) ja Belgia (5.). Suomen innovaatiojärjestelmän suhteellisia vahvuuksina on edelleen tutkimusympäristön houkuttelevuus, yhteistyö julkisen ja yksityisen sektorin välillä sekä pk-yritysten osallistuminen yhteistyöhön. Suhteessa muihin Euroopan maihin Suomessa panostetaan vähemmän t&k-toiminnan ulkopuoliseen innovaatiotoimintaan, keskipitkän ja pitkän teknologian tavaravienti on suhteessa vähäisempää ja valtio tukee yritysten t&k-toimintaa suhteessa vähemmän kuin verrokkimaissa. Myös korkeakoulutettujen osuus väestöstä on suhteessa alhaisempi, mikä näkyy myös osaajapulana TKI-toimintaa harjoittavissa yrityksissä.

Yritysten panostus t&k-toimintaan; kehittämishaasteet ja vertailu verrokkimaihin? Suomessa suorat tuet yritysten t&k-toimintaan ovat alle EU-maiden keskiarvon. Miten arvioisi tilannetta ja edellyttääkö tilanteen korjaaminen lisätoimia?

Suomessa t&k-toiminta on keskittynyt suhteellisen kapealle yritysjoukolle ja suurin osa yritysten T&K-menoista syntyy suurissa yrityksissä (63% v.2020). Suuryrityksistä lähes puolet tekee t&k-toimintaa, mutta yli 10 henkilön pk-yrityksistä vain 11 prosenttia. Myös toimialoittain keskittyminen on selkeä: kolme toimialaa vastaa 60 prosentista yritysten t&k-menoista.

Suomessa yritysten osuus t&k-toiminnasta on noin kaksi kolmasosaa koko t&k-toiminnasta, mikä on verrokkimaiden keskitasoa. Verrokkimaista Ruotsissa, Belgiassa, Itävallassa ja Saksassa yritykset panostavat t&k-toimintaan suhteessa eniten, yli kaksi prosenttia BKT:sta (Suomessa 1,95% v.2020). Norjassa ja Tanskassa suhteessa enemmän painottuu korkeakoulujen t&k-toiminta.

2010-luvulla valtion suoraan rahoittama osuus yritysten t&k-menoista on vähentynyt Euroopan t&k-intensiivisimmissä maissa (Ruotsi, Belgia, Saksa, Itävalta, Tanska, Suomi, Hollanti, Norja), mutta useimmissa maissa laskua on kompensoinut t&k-verokannusteen käyttöönotto tai laajentaminen. Sama suuntaus on ollut nähtävissä laajemminkin OECD maissa. EU-maissa verokannustimien osuus yritysten saaman julkisen t&k-tuen määrästä on noussut 17 prosentista 58 prosenttiin vuosien 2000-2019 aikana. ETLAn verokannusteita koskevan tutkimuksen mukaan suuntaus on kuitenkin muuttumassa ja osa maista on vähentämässä verokannusteiden osuutta.

Julkisen t&k-rahoituksen tavoitteena on lisätä sekä t&k-toimintaa harjoittavien yritysten määrää eri toimialoilla, t&k-menojen volyymia sekä laatua ja vaikuttavuutta. Suomessa valtio on perinteisesti kannustanut yritysten t&k-toimintaa Business Finlandin kautta myönnettävillä suorilla tuilla. Suomessa suorat t&k-tuet yrityksille on kuitenkin alle EU-maiden keskiarvon (Suomi 0,05% BKT:sta; EU 0,07%). Suomessa on parlamentaarisesti sitouduttu valtion t&k-rahoituksen kasvattamiseen, mitä tukee valmisteilla oleva t&k-rahoituslaki. Monivuotisessa rahoitussuunnitelmassa on tarkoitus kiinnittää huomiota erityisesti valtion t&k-rahoituksen kohdentamiseen niin, että yksityiset t&k-investoinnit kasvavat.

Toinen merkittävä parannus erityisesti pk-yritysten kannustamiseen on valmisteilla oleva t&k-yhdistelmävehennys. Sen arvioidaan lisäävän valtion epäsuoraa rahoitusta yritysten t&k-toimintaan arviolta noin 100 miljoonaa euroa, eli noin 0,04 prosenttia BKT:sta. Tutkimusalihankintaan kohdistuva verovähennys on ollut käytössä vuodesta 2021 alkaen ja sen vaikutus verotulojen vähenemiseen on arvioitu vajaaksi 20 miljoonaksi.

Suorien t&k-tukien sekä t&k-verokannustimien toimivuutta ja vaikuttavuutta on tärkeää seurata ja arvioida, jotta t&k-kannustinjärjestelmää voidaan kehittää kokonaisvaltaisesti jatkossa. Julkisia suoraa t&k-tukia ja epäsuoraa t&k-verotukia tulee tarkastella toisiaan täydentävänä kokonaisuutena.

Alue- ja rakennepolitiikka ja TKI-rahoitus

Uuden alue- ja rakennepolitiikan ohjelman puitteissa rahoitetaan toimenpiteitä, joiden myötä

- innovaatiojärjestelmät toimivat paremmin ja tukevat elinkeinoelämälähtöistä TKI-toimintaa.
- Tiedon ja osaamisen jakaminen parantuu ja yritysten välinen sekä yritysten innovaatioyhteistyö koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa lisääntyy.
- TKI-toiminta on enemmän julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteiskehittämistä, perustuen älykkään erikoistumisen strategioihin sekä yhteiskunnan ja elinkeinoelämän tarpeisiin.
- Pk-yritysten panostukset TKI-toimintaan kasvavat ja innovaatioiden kaupallistaminen kehittyy – luodaan uusia tuotteita ja palveluita niin koti- kuin ulkomaanmarkkinoillekin.
- Alueelliset älykkään erikoistumisen mukaiset osaamis- ja innovaatioekosysteemit vahvistuvat.
- Yritykset huomioivat ympäristötavoitteet paremmin ja hyödyntävät ilmastonmuutokseen sopeutumisen tarjoamat liiketoimintamahdollisuudet.
- Koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden kansainvälisyys lisääntyy ja TKI-yhteistyö kehittyy EU:n ml. Itämeren alueella.

3. Energiamarkkinoihin liittyvät toimet

Energiamarkkinat ovat häiriötilassa Venäjän hyökättyä Ukraina. Millaisia todennäköisiä ratkaisuja EU-tasolla on nähtävissä hintojen hillitsemiseksi, saatavuuden turvaamiseksi ja asian ratkaisemiseksi ja millaisia mahdollisia budjettivaikutuksia niillä on Suomeen?

Kaasumarkkinat

Toimeenpannut asiat:

- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2022/1032 asetusten (EU) 2017/1938 ja (EY) N:o 715/2009 muuttamisesta kaasun varastoinnin osalta (ns. kaasuvälikäyttöasetus)
 - o tuli voimaan elokuussa (kaasuvälikäyttöjen taso joulukuun alkuun mennessä vähintään 80 %, tulevina vuosina 90 %)
 - o HE annettu lokakuussa: mekanismit suomalaisten toimijoiden varastointivelvollisuudesta, suojatut asiakkaat: kotitaloudet, sote-yksiköt, jakeluverkkoon liittyvät pk-elintarviketeollisuus
 - o Ei merkittäviä valtiontaloudellisia vaikutuksia, Huoltovarmuuskeskus varmistaa suojattujen asiakkaiden kaasun saannin
- Neuvoston asetus (EU) 2022/1369 koordinoituista kaasun kysynnän vähentämistoimenpiteistä
 - o vapaaehtoinen tavoite vähentää 15 % kaasun kulutusta
 - o Suomessa kulutus on jo puolittunut
 - o Ei valtiontaloudellisia vaikutuksia

Komissio antanut ehdotuksen, ei vielä voimassa:

- Komission ehdotus neuvoston asetukseksi yhteisvastuun lisäämisestä kaasuhankintojen paremman koordinoinnin, rajat ylittävän kaasukaupan ja luotettavien viitehintojen avulla, COM(2022) 549 final (ns. kaasun solidaarisuusasetus)
 - o Tarkoitus hyväksyä energianeuvostossa 24.11.2022
 - o Asetusehdotuksessa on **neljä pääelementtiä**:
 1. Kaasun yhteishankinnat,
 - hyödynnetään EU:n yhteistä neuvotteluasemaa globaaleilla markkinoilla ja estettäisiin jäsenvaltioiden välinen keskinäinen tarjouskilpailu
 2. toimet korkean kaasun hinnan rajoittamiseksi,
 - ei sisällä kaasun yleistä hintakattoa
 - ns. kaasun ja sähkön hintaputki eli väliaikainen mekanismi energiahintojen päivän sisäisten hinnanvaihteluiden rajaamiseksi
 - LNG:n viitehintaa: Energia-alan sääntelyviranomaisten yhteistyövirastolle (ACER) ehdotetaan tehtäväksi LNG:n hinnan päivittäinen arviointi ja hintatietojen julkaiseminen. Maaliskuusta 2023 lähtien ACER:n tulee julkaista päivittäinen LNG:n vertailuhinta.
 - viimesijaisena keinoina neuvosto voi ottaa käyttöön komission ehdotuksesta väliaikaisen mekanismin äärimmäisten kaasun hinta-ajanjaksojen rajoittamiseksi
 3. jäsenmaiden välisen solidaarisuuden vahvistaminen hätätilanteissa suojattujen asiakkaiden osalta
 - solidaarisuusvelvoite laajenee koskemaan LNG-terminaaleja
 - suojatut asiakkaat laajenevat myös kriittiseen sähköntuotantoon
 4. kaasun kysynnän vähentäminen edelleen.
 - o Ei merkittäviä valtiontaloudellisia vaikutuksia

Mahdollisesti tulossa komissiolta:

- Komissio selvittää kaasun hintakattoa
 - o Ns. Iberian malli, jossa julkisilla varoilla tuettaisiin kaasun markkinahinnan ja sähköntuotantoon menevän kaasun kattohinnan ero. Merkittäviä valtiontaloudellisia vaikutuksia, jos tuki valtion varoista.
 - o Hintakatto kaasulle eli kieltäydyttäisiin ostamaan kaasua asetettua rajaa korkeammalla hinnalla: Johtaisi todennäköisesti kaasun tarjonnan vähenemiseen ja kaasupulaan

Sähkömarkkinat

Komissio antanut ehdotuksen, ei vielä voimassa:

- Komission ehdotus neuvoston asetukseksi korkeisiin energiahintoihin liittyvistä hätätoimenpiteistä (ns. energiahinta-asetus), COM (2022) 473 final
 - o Sähkön säästö: Pakollinen huippukulutuksen laskeminen 5 %:lla ennalta määrätyillä tunneilla (10 % tunneista talvikaudella) sekä ei-sitova tavoite laskea sähkön kulutusta 10 %:lla

- Tuottokatto ns. infamarginaaliselle tuotannolle (muu kuin kaasu- ja hiilivoima) 180 euroa/MWh, yli menevästä tuotosta leikataan 90 %, käytettävä sähkön hinnan alentamiseen kuluttajille. Valtion verotulot kasvavat.
- Kaasu-, hiili-, öljy- ja öljynjalostusalojen solidaarisuus vero: Leikataan yritysten tuottoa 33 %, jos tuotto ylittää 20 %:lla verrokkivuosien tuotot. Suomessa ei yrityksiä, joiden liikevaihdosta nämä alat vähintään 75 %. Ei koskea Suomea.

Mahdollisesti tulossa komissiolta:

- Sähkömarkkinamallin päivitys, arvio Q1/2023.
 - Sisällöstä ei vielä tietoa. Ennen joulukuun neuvostoa odotettavissa valkoinen kirja aiheesta.
 - Todennäköisesti pohjautuu sääntelyviranomaisten yhteistyövirasto ACER:n ehdotuksiin nykymallin kehittämiseksi
 - Vaikutustenarviot tärkeä tehdä huolella

4. Investointien edistämisen toimenpiteet

Minkälaisilla toimenpiteillä kannustetaan yrityksiä tekemään investointeja Suomeen? Mitkä ovat kipupisteet ja kehittämishaasteet? Investointien lupakäytännön toimivuus ja ongelmat?

VASTAUS IYR

- OECD:n vuoden 2021 selvityksen mukaan **Suomen vahvuuksia ulkomaisten investointien** suhteen ovat osaava työvoima, toimivat ja luotettavat infrastruktuurit, vakaa poliittinen järjestelmä, korkealaatuiset instituutiot sekä innovatiivisuus ja korkeat teknologiset valmiudet.
- Vahvuusistamme huolimatta olemme esimerkiksi muita Pohjoismaita jäljessä ulkomaisten investointien määrässä, suhteutettuna talouden kokoon. Aktiivista kansainvälisten investointien houkuttelutyötä siis tarvitaan. Suomen kannattaa tässä työssä rakentaa vahvuksiensa varaan.
- **Kipupisteinä ja kehittämiskohteina** ovat erityisesti tuotannollisten investointien vaikeasti ennakoitavat ja hitaat lupa- ja viranomaisprosessit.

Mitä hallitus on tehnyt

- Hallitus on päättänyt suunnata **lisäpanostuksia lupakäsittelyn vauhdittamiseen ja hallinto-oikeuksien muutoksenhaun vahvistamiseen, samoin sähköisen lupakäsittelyn kehittämiseen ja kuntien avustamiseen käsittelyn sujuvoittamiseksi.**
 - Eduskunnan käsiteltävänä on myös lakiesitys, jolla luotaisiin vihreän siirtymän investoinneille etusija lupahakemuksen käsittelyssä aluehallintovirastossa. ELY-keskukset edistäisivät vihreän siirtymän hankkeita ympäristövaikutusten arvioinneissa. Vihreän siirtymän investointien kannalta keskeiset valitukset käsiteltäisiin kiireellisinä hallintotuomioistuimissa vuosina 2023-2028.
 - Elinkeino-, liikenne -ja ympäristökeskukset saavat lisärahoitusta 4,1 miljoonaa euroa, aluehallintovirastot 2,5 miljoonaa euroa kolmen ja puolen vuoden ajan ja tuomioistuimet 3 miljoonaa euroa.
- **Varautumisen ministerityöryhmä linjasi huhtikuussa 2022 vuosille 2022–2023 700 milj. euron kokonaisuudesta, jonka tavoitteena on nopeuttaa merkittäväällä tavalla irtautumista fossiilisesta energiasta sekä tukea uuden teknologian käyttöönottoa. Mukana toimita mm. energiatuki 150 milj. euroa, vetyhankkeet 150 milj. euroa ja akkustrategian mukaiset investoinnit 50 milj. euroa.**

- Kilpailu kansainvälisistä investoinneista maailmalla on todella kovaa. Toimiva yhteistyö kaupunkien välillä on investointien houkuttelutyössä tärkeää, samoin yhteistyö kansallisen toimijan Business Finlandin, kaupunkien ja alueiden kesken. Kansainväliset yritykset suunnittelevat investointiensa sijoittumista useiden vuosien tähtäimellä, ja pitkäjänteinen investointien houkuttelutyö ja organisoituminen tuottavat parhaiten tuloksia. Myös aktiivinen yhteydenpito alueella jo toimiviin ulkomaisiin yrityksiin on tärkeää laajennusinvestointien saamiseksi.
 - Operatiivinen vastuu kansainvälisten investointien houkuttelusta on Business Finlandilla (Invest in -yksiköllä). Suomalaisten yritysten merkittäviä investointeja edistetään valtionhallinnon yhteistyössä – erityisesti LVM-TEM-VM-akselilla.

5. Kansainvälisten osaajien saaminen Suomeen.

Ajankohtaiskatsaus niistä toimista, joilla kansainvälisiä osaajia yritetään houkutella Suomeen. Arvio toimien vaikuttavuudesta sekä kipupisteistä ja kehittämishaasteista.

Puoliväliriihen kirjausten mukaan hallitus tavoittelee asteittain **työperäisen maahanmuuton vähintään kaksinkertaistamista** nykytasosta vuoteen 2030 mennessä. Vastaavasti uusien **ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä pyritään kolminkertaistamaan** nostaen samalla opiskelijoiden Suomeen työllistyminen ja jääminen 75 prosenttiin. Tavoitteiden saavuttamiseksi hallitus julkaisi budjettiriihen 2021 yhteydessä **koulutus- ja työperusteisen maahanmuuton tiekartan**, joka ulottuu vuoteen 2035. Tällä hallituskaudella tiekarttaa toimeenpannaan **Talent Boost -toimenpideohjelmalla**. Tavoitteena on, että kansainväliset osaajat vahvistavat Suomen työllisyysastetta, korkeakoulujen monimuotoisuutta ja kansainvälisyyttä, yritysten ja TKI-toiminnan kasvua ja kansainvälistymistä sekä investointien saamista Suomeen. Talent Boost -ohjelman **painopisteinä ovat yritysten kasvun ja kansainvälistymisen sekä TKI-toiminnan kärki- ja kasvualojen kannalta olennaiset osaajat samoin kuin työvoimapulasta kärsivät alat**. Ohjelman toimeenpano on käynnissä.

Keskeisinä toimenpidekokonaisuuksina ovat osaavan **työvoiman houkuttelu, oleskelulupien käsittelyaikaisten nopeuttaminen sekä työn perusteella muuttaneiden asettautumisen ja kotoutumisen tukeminen**. Alla on listattu jo tehtyjä tai käynnistettyjä toimenpiteitä:

- **Work in Finland -toiminnon käynnistys** kokoamaan osajahoukuttelun ja kansainvälisen rekrytoinnin valtiolliset palvelut kokonaisuudeksi ja kumppaniksi alue- ja paikallistason sekä Team Finland-toimijoille. Toiminto jakautuu Business Finlandin ja työllisyyspalveluiden kesken.
- **Osaajien houkuttelu ja tuki kansainväliseen rekrytointiin:** ulkomaisen työvoiman kysynnän ja tarjonnan (ml. ennakointi) identifiointimalli, #FinlandWorks -houkuttelu- ja maakuva-työ, rekrytointiportaali Jobs in Finland, opiskelijoiden ja tutkijoiden houkuttelu korkeakouluihin ja Suomeen jäämisen edistäminen, työnantajien rekrytointikyvykkyyden kasvattaminen ja neuvontapalvelu, Talent Explorer -rahoitus yrityksille
- **Lupamenettelyiden nopeuttaminen** kohti keskimääräistä 1 kk käsittelyaikaa (+ kesäkuusta alkaen 14 vrk pikakaista erityisasiantuntijoille, kasvuyrittäjille ja heidän perheenjäsenilleen)
- **Työvoiman hyväksikäytön torjunta:** lakimuutokset, poikkihallinnollisen strategian valmistelu, viranomaisten välisen tiedonkulun vahvistaminen
- **Asettautuminen ja pitovoiman lisääminen:** alueelliset Talent Hub -keskittymät, työelämän monimuotoisuusohjelma, englanninkieliset palvelut, puoliso-ohjelmat, selvitys pankkipalveluista

Vaikuttavuutta on jo saavutettu: **työvoiman maahanmuutto on lisääntynyt** (päästösten määrä elokuussa + 80 % viime vuoden samaan ajanjaksoon verrattuna) ja **lupakäsittely on nopeutunut**. Alle 1 kk keskimääräinen käsittelyaika on saavutettu muissa paitsi osaratkaisua edellyttävissä työntekijän ja yrittäjän oleskeluluissa. Niidenkin osalta tavoiteaikaan pyritään pääsemään tämän hallituskauden aikana. Myös **opiskelijoiden maahanmuutto** on lisääntynyt toivotusti, mutta heidän **työllistymisensä Suomessa** ei ole toistaiseksi havaittu myönteistä kehitystä (noin puolet työllistyy, tavoite 75 %). Jatkossa on onnistuttava **hyödyntämään paremmin Suomessa jo olevaa kansainvälistä osaamista**.

On tärkeää, että **Talent Boost -työtä** jatketaan **tiekartan mukaisesti** kaikilla osa-alueilla myös tulevina vuosina. Nyt luodut **rakenteet on vakiinnutettava ja vahvistettava** ja niiden kautta tuettava työnantajien halua ja kykyä rekrytoida kansainvälisesti. On turvattava **lupaviranomaisten ja koko palveluketjun edellytykset selviytyä jatkossa kasvavista tulijamääristä** ilman viiveitä tai muita häiriöitä. Poikkihallinnollista sujuvaa asiointipolkua on edelleen kehitettävä lähtömaasta aina Suomeen kotoutumiseen saakka.

6. Matkailun edistäminen

Suomen matkailu on kärsinyt koronapandemiasta ja Ukrainassa käytävästä sodasta muita Pohjoismaita enemmän ja myös matkailun elpyminen näyttää verrokkimaita haastavammalta. Suomi myös tukee matkailua muita Pohjoismaita vähemmän. Minkälaisia keskeisiä toimia matkailun edistämiseen on tehty tai minkälaisia toimia tulisi tehdä, jotta Suomen matkailun tulevaisuudennäkymät olisivat paremmat ja saavutettaisiin verrokkimaiden taso? Mitä ovat matkailun edistämisen kipupisteet ja kehittämishaasteet?

Minkälaisia keskeisiä toimia matkailun edistämiseen on tehty tai minkälaisia toimia tulisi tehdä, jotta Suomen matkailun tulevaisuudennäkymät olisivat paremmat ja saavutettaisiin verrokkimaiden taso? –

Suomen matkailullista maakuva on kehitetty ja vahvistettu systemaattisesti Matkailun edistämiskeskus MEKin, Finpron ja vuodesta 2018 Business Finlandin Visit Finland -yksikön toimesta. Työn vaikuttavuutta viime vuosina kuvaa esimerkiksi **Suomen matkailullisen maakuvan tunnettuuden kasvu Nation Brands Index -tutkimuksessa**; vuoden 2021 Nation Brands Index -tutkimuksessa¹ Suomen sijoitus matkailussa oli 20, kun vuonna 2019 Suomen sijoitus oli 22. Tutkimuksessa Ruotsi ja Norja sijoittuvat Suomen edelle².

Visit Finlandin vuonna 2019 teettämän Brand Tracking -tutkimuksen³ mukaan **Suomen tunnettuus ja harkinta matkailukohteena on kuitenkin Venäjää lukuun ottamatta alle 20 prosenttia kaikilla tärkeimmillä kohdemarkkinoillamme**, kuten Saksassa, Espanjassa, Italiassa ja Ranskassa. Suurten matkailuvolyymien markkinoilla, kuten Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa, Suomen harkinta jää alle 10 prosentin. Pohjoismaisessa vertailussa Suomi on vahvoilla ainoastaan Venäjällä ja Aasiassa – molemmilla tällä hetkellä menetetyillä markkinoilla. **Suomen matkailullista tunnettuutta tulee vahvistaa tilanteen korjaamiseksi**. Matkailullisen maakuvatyön rinnalla on **keskeistä jatkaa myös markkinoinnin ja myynninedistämisen toimenpiteitä** (mm. osallistuminen alan tärkeimpiin

¹ Anholt Ipsos Nation Brands Index -tutkimuksessa tarkastellaan vuosittain noin 50-60 valtion maakuvan tunnettuutta. Kyseessä on mielikuvatutkimus. Muiden maiden sijoitusta ei saa julkaista ulkopuolisille tahoille (ml julkisuuteen).

² Sähköpostitiedonvaihto ulkoministeriön kanssa.

³ [Visit Finland Brand Tracking –tutkimus 2019](#).

myyntitilaisuuksiin ja messuille) sekä panostaa markkinatiedon hankintaan ja analysointiin (mm. matkailijakohderyhmien tuntemuksen lisääminen).

Matkailullisen tunnettuuden sekä myynnin ja markkinoinnin mahdollisuuksien lisäämiseksi on **vahvistettu Suomen matkailuyritysten kilpailukykyä ja uudistumista** erityisesti Matkailu 4.0 – lisärahoituksella käynnistetyillä toimenpiteillä vuosina 2018–2019. Toimenpiteitä syvennettiin ja jatkettiin pääministeri Marinin hallituksen myöntämän tulevaisuusinvestointirahoituksen (ns. kori2) mahdollistamana. Toimenpiteitä on kohdennettu erityisesti matkailuyritysten ja -alueiden **digitalisaation, kestävän kehityksen mukaisen toiminnan ja tiedolla johtamisen vahvistamiseksi**. Lisäksi on panostettu kansainvälisillä kohdemarkkinoilla kiinnostaviksi **tunnistettujen teemojen (mm. ruokamatkailu, terveystmatkailu, kulttuurimatkailu, koulutusmatkailu) tuotekehitykseen ja markkinointiin**. Investointi alan tulevaisuutta vahvistaviin toimenpiteisiin on osoittanut vaikuttavuutensa erityisesti koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamien kriisivuosien aikana: matkailupalvelut ovat säilyttäneet kansainvälisen houkuttelevuutensa ja matkailuyritykset ja -alueet kykynsä vastaanottaa laadukkaita matkailupalveluita vaativia asiakkaita heti, kun se on ollut terveysturvallisesti ja geopoliittinen tilanteen salliessa mahdollista. **Matkailupalveluiden kilpailuvyöstä tulee jatkossakin huolehtia turvaamalla aloitettujen toimenpiteiden ja työkalujen kehitystyö ja ylläpito.**

Mitä ovat matkailun edistämisen kipupisteet ja kehittämishaasteet – vastausluonnos (sama teksti asiantuntijan lausunnossa TjE-jaoston kuulemisessa 5.10.2022, lausunto liitteenä)

Yhteisenä matkailun kehittämishaasteena matkailuyrityksillä ja -alueilla on **Suomen tunnettuuden vahvistaminen**. Suomen maakuivatutkimusten mukaan mielikuva Suomesta on maailmalla positiivinen, mutta Suomen tunnettuus rajallinen. Suomen heikko tunnettuus vaikuttaa heikentävästi myös Suomen sijoittumiseen potentiaalisten matkakohteiden joukkoon. Suomen matkailullisen tunnettuuden vahvistaminen osana Suomen maakuuvan vahvistamista on erityisen tärkeää viimeaikaisten kriisien – koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota – aiheuttamassa epävarmuuden maailmantilanteessa.

Matkailuelinkeinon näkökulmasta huolta aiheuttavat sähkön, polttoaineiden sekä raaka-aineiden hintojen nousu ja kuluttajien ostovoiman heikkeneminen, joiden vaikutukset näkyvät yritysten kannattavuuden heikkenemisenä. **Matkailuyritysten taloudellinen tilanne ja työvoimapula ovat paikoitellen erittäin haasteellisia**, minkä takia matkailuyrityksillä ei ole välttämättä resursseja osallistua kaikkiin Visit Finlandin tarjoamiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin tai soveltaa tarjottuja työkaluja.

Osaavan työvoiman saatavuuteen liittyvä haaste on tunnistettu jo muutamia vuosia sitten myös matkailualalla. Pandemiavuosien aikana matkailualaan, erityisesti ravitsemisalaan kohdistuneet rajoitukset ovat aiheuttaneet työvoiman saatavuushaasteiden kasvua. Työvoimaa on siirtynyt toisille aloille ja alan houkuttelevuus on koetuksella. Työ- ja elinkeinoministeriössä käynnissä olevassa majoitus-, ravitsemis- ja matkailualan työvoima-tiekarttatyössä on vahvistettu matkailualan työllisyyden tietopohjaa ja laadittu toimenpide-esityksiä tietoon perustuen. Toimenpiteet eivät kuitenkaan tarjoa nopeaa ratkaisua alan työvoimahaasteisiin. Tietopohjan mukaan matkailualan työllisyyden haasteet liittyvät työsuhteiden ehtoihin, rekrytointiin, kannustinongelmiin (mm. heikko toimeentulo alalla), työvoiman riittämättömään osaamiseen, työvoimapulaan (puuttuva työvoima ja maahanmuuton tarve) ja työkyvyn ongelmiin (mielenterveyden ongelmat sekä tuki- ja liikuntaelinsairaudet).

Matkailun edistämisen tulee perustua tietoon. Esimerkiksi markkinointipanostuksia tulee ohjata aiempaa vahvemmin tietoon perustuen, samoin kuin arvioida markkinointipanosten vaikuttavuutta. Kohdemarkkinoiden valinnan merkitys korostuu koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksesta tapahtuneissa muutoksissa Suomeen suuntautuvassa matkailussa. Suomessa on viimeksi vuonna 2018 toteutettu **tutkimus ulkomaisten matkailijoiden rahankäytöstä ja matkustuskäyttäytymisestä**. Jos valmistelussa olevat lisärahoitukset osana vuoden 2023 talousarvioesitystä ja osana vuoden 2022 neljättä lisätalousarvioesitystä hyväksytään, on tutkimus mahdollista toteuttaa ainakin vuonna 2023.